

hi hagué això com a resultat, imposat en francès per la viabilitat, però no havia estat el mòbil creador (confusió d'idees en què cauen els èmuls superficials de Gilliéron, per una espècie d'afabulació mosaica de la veritat darwiniana).

Els fets catalans en donen, per damunt de tots, repetides proves, amb exs. antics de distinció entre l'ús dels dos mots. *Solell* apareix especialment referit a l'escalfor o a la claror del sol, a distinció de l'astre en si. En els moments apocalíptics: «considera quant gran sia la virtut de la crou: cor lo *sol* escurzirà e la luna lo seu lum no darà, per so que dixés en quant la crou és més clara que'l *solel* ni la luna», *VidesR*, 4r2: el primer és l'astre en si, apagant-se en l'hora tremenda, però passa a usar *solell* en referir-se a la claror; «un pastor dormia al *solell*, e, per la gran calor del *solell*, la humiditat hac passió ---», Lull (*Merav.* I, 149); «fo magre e negre del calor del *soley*», «suat e colrat del *soleyl*», Desclot (§ 103, III, 149.8, 172.25).

D'on també l'especialització en el lloc on toca el sol, observada ja al S. XIV: «tenen draps al *solel*» (amb variant *soleyl*) en doc. ross. de 1371 (*InuLC*); en la *Questa* de Reixac l'astre apareix més sovint designat amb el mot *sol*: «a hora nona --- fér lo *sol* calt e ardent», «la cremor del *sol*» (79.33, 79.35) però en quant parla de l'indret o paratge on toca, sorgeix l'altre: «exits fora del *solel*, car a mi semble que vós ajats calor», i l'invita a entrar en el pavelló dient-li: «leva del *solel*, que a mi és semblant que trop s'escalfa» (80.5, 84.1), mentre que l'original fr. de la *Queste* 30 posa *soleil* uniformement en tots els casos.

Com ja apunta Spitzer *soliculus començaria essent 'el solet, el bon solet' que anomenem falaguerament agraits a l'escalfor que ens dóna, a la seva llum dissipadora dels temors de la fosca: per això aquestes designacions diminutives, hipocorístiques, apareixen una mica pertot en les llengües de les latituds temperades, on a l'hivern i tardor el sol és tan benèfic (a diferència dels sols tropicals): «*sol*, *solet*, vine'm a veure, que tinc fred»; «Quan jo era petit / vivia arraulit / en un carrer negre; / el mur hi era humit, / pro el *sol* hi era alegre; / per 'llà a Sant Josep, / el bon *sol solet*, / lliscava i llua / pel carreró estret; / i, en mon cos neulit, / llavors jo sentia / una esgarripança / de goig i alegria», «Dimecres de Cendra --- alguns raigs somrients / del *sol* de febrer / posen alegria / ---», Maragall (1911), O. C., 122, 121. «*Solellet* de glòria, / Déu te do bona victòria / ---», oració per a quan fa fred, recollida en la tradició ross. de Vinça i d'Orellà, que em comunicà Mme. Simona Pons de Gay el 1939. 30

És també el que degué ser originari en les altres llengües (on s'ha esborrat molt més la distinció prístina). El romanès, però, que ha mantingut SOLEM (> *soare*) en forma encara més radical que nosaltres, usa un diminutiu ocasionalment per dir un *soricel cald* 35 de primavera (Sieber, *Die Sprache* II, 111). En italià arcaic, *SOLICULUS* apareix també per a l'indret de sol, a diferència de l'astre, només que desviat metonímicament cap a la defensa de la soleiada: per mirar cap a l'àngel enlluernador: «io levai le mani in vèr la 60

cima / delle mie ciglia, e fecimi il *solecchio*», *Purg.* xv, 13, mans a manera de visera; i en Giov. Villani *soliccio* és ja el para-sol o dosser. Aquest és el valor que es nota també en el *solelh* occità usat com hem vist, per Ventadorn.

Més confirmat encara per l'aparició de designacions diminutives en d'altres llengües: su.-al. *das Sünm(eli)*; en eslav apareix el diminutiu, normalitzat des del paleoslau *slūnice*, i avui tornat expressió única en el rus *solnce* (pron. *sóntse*), altre diminutiu *solniško* en altres varietats eslaves. Hi ha un *solelhet* documentat ocasionalment en oc. ant. I fins en la varietat gascona que ha mantingut el simple SOLEM, en les formes bearneses que ja hem vist, quan es tracta de la llum del dia pot aparèixer en la forma diminutiva: «de jorns, de *sorelh* a *sorelh*» a. 1457 (*Cart.* B d'Ossau, 276).

Avui ja fa centúries que en català la lluita de sinònims entre *sol* i *solell* està closa, almenys pel que fa al sentit propi i bàsic. Fins en ross. hi ha *sol* en general, i cal que arribem fins als pobles límits del domini occità per trobar rastre de *solell*: ja hem vist *solellet* a Orellà (N. del Conflent); l'ús de *sül* arriba pel Capcir fins a Font-rabiosa, si bé amb la reserva que a Formiguera s'usa l'altre quan diuen que el «*sulel* hi toca»; a Vingrau «a l'hora del *sulel*» però aquest poblé és ja, dialectalment, occitànic (1960).

L'ús de *solell*, el mot arcaic, s'ha mantingut millor a Eivissa, però noto que es tracta del sol quant al seu enlluernament o acció: «No veis com està es llaut? Vós el voleu tenir en terra sempre --- de dia es *solei* li pega i el fa badar de pertot», JnCastelló (*Rond. Eiv.*, 51), «calor, *solell* untant el carrer i tot un costat de cases», Villangómez (*L'Any en estampes*, 53); o almenys la seva aparició: «allà a mitjan matí, es *solei* enguaità per darrera un nuvolat», JnCastelló (*ib.*, 37). En algun sentit almenys, això arriba fins a Mallorca, si bé les indicacions dels diccs. queden vagues i poc objectives: «*soley*: sol petit, *soleccion*, *DFgra.*, «*soley*: sol por el astro etc.», *D'Amen.*; sembla que allà es tracta de l'escalfor solar «avui fa bon *solei*», o bé és d'ús poètic: «en esser post el *solei* / ---» en una cobla, rimant amb *vermei* (*AlcM*, §§ 1, 2).

En català oriental ha quedat estrictament en l'acc. de paratge on toca molt el sol, acc. que ja veïem apuntar en textos medievals; i pertot amb *-yl* representada per *í*, àdhuc en la zona barcelonina (dissimilació a la manera de *païola*, *fiol*, *lletnia*, *fuïola* etc.); encara que el *Dfa*. hi posi *solell*, *solellada*, *assolellar*, imposició gràfica que no ha tingut èxit, i crec que l'Institut i la ll. comuna i literària farien bé de renunciar-hi. Amb *í* només ho he sentit en algun punt del Ross. (on no és general): *sulél-buník* paratge o vessant damunt Mentet (1959). El *solei*, un *solei*, són l'expressió corrent en català central, i fins tot el cat. or., per al que en cat. occid. i cerdà es diu la *solana* o el *solà*. En l'*Ast.* el sentit apareix una mica desviat, pel fet que les muntanyes rocoses són sense bosc i per tant soleies. «Hesperis --- sos fills --- los diu que pujen plegats a la montanya / y al cim --- munten ab pressa una cabanya / --- / y rampa amunt pujant-se'n, arramban fei-